

ביאורים

מלבד חשיבותה של אהבת ה' והיותה חובה המוטלת עלינו, היא גם הדבר הטוב, הבריא והמהנה ביותר שיכול האדם לקנות לעצמו. הקב"ה בראנו על מנת שנהיה טובים ונאהב אותנו, ועל כן כל התנהגות אחרת פוגעת באושר הגדול שהחיים סומנים בתוכם.

שאיפות מופרזות מזיקות לנפש ומסתיימות בייאוש, אולם לא כן הדבר בשאיפה לדבוק בקב"ה, על אף היותה השאיפה הרחוקה ביותר, שזו הרי דרך העולה עד אינסוף. שני דברים עושים את ההבדל - ראשית, בשאר השאיפות ההנאה מההישג קצרה מאוד. העמל להשיג הון עתק אינו נהנה בשלב העבודה, והיה שמח אילו אחר התאמץ במקומו. ואפילו אחרי כיבוש יעדו, ההנאה נגמרת מהר בהרבה מהמצופה. הוא מתרגל, חווה ריקנות וחוזר לעמול ולסבול. לא כן בעניינים הרוחניים. אומן, למשל, לעולם לא ייתן לאחר להכין לו יצירות, אפילו אם הוא ימכור אותן ויתכבד בהן. אם הוא אומן אמיתי, הרי שכבר בשלב היצירה הוא מגיע להתרוממות רוח נדירה, ואת כל הלהט שלו הוא יכניס בכל קו ובכל תו. בגמר היצירה מיד ירוץ ליצירה הבאה, אך לא כמו האדם החומרי. הוא ירוץ להמשיך בעשייתו, לא משום שהישגיו כבו ואיבדו זוהרם, אלא מרוב שהישגיו כל כך ממלאים אותו. התלהבות הולכת וגדלה תסחף אותו להמשיך להרחיב את הופעת נפשו בעוד ועוד יצירות. כך האוהב את הקב"ה ועובד אותו מכל הלב, הרי עבורו כל יום של עבודה הוא יום של חוויה ויצירה, יום של נתינת ביטוי לרחשי נשמתו העמוקים ביותר. הוא ייחנה מאוד מהעבודה, וכל שכן מהתוצאות שלה, הישגיו הרוחניים וקרבת ה', שיימלאו אותו ויתנו לו חיי משמעות ואהבה שאין לשער.

הייחוד השני שבאהבה לה' הוא באינסופיותה. הישגים חומריים אדם ממצה במהירות, ואז הוא מקווה שאם ישנה את המיניון הרי אז יגאל את נפשו וינחל שמחת עולמים. הוא יעמול הרבה מתוך אמונה כי מינון כלשהו יהפוך אותו למאושר שבאדם. כשכספו מספיק להגשמת כל חלום ואין לו לאן להתקדם, הוא מגלה שכל חלומותיו מסתכמים במספר חודשים והוא אובד עצות. לא כן באהבת ה', היא היחידה שגם אחרי שהיא ממלאת את האדם, היא מאפשרת לשאפתנות הבלתי פוסקת שבאדם להצמיח ולהפריח אותו עד בלי די.

הרחבות

• התענוג שבאהבת ה'

הָאֱהָבָה אֶל הַש"י תַעֲנֵג הַנֶּפֶשׁ וְתַשְׁמְחָהּ. הרב קוק במספר מקומות מתייחס לעניין של אהבת ה'. הנשמה אוהבת ומתענגת על ה': "שלהבת אש הקודש של אהבת ה' הלא בתוך הנשמה היא תמיד בוערת היא, מחממת היא את הרוח, מאירה היא את החיים, ועינוגיה אין להם סוף, אין מדה מתארת את נעמם ומתקם" [מדות הראיה, אהבה ד].

אמנם הנשמה תמיד אוהבת את ה' ומתענגת על אהבה זו, אך בחייו הפרטים של כל אדם דרושה עבודה על מנת שתופיע אהבה זו. הרב קוק מבאר שאהבת ה' הבאה מצד נפשו של האדם הינה חסרה, כיוון שישנן פעמים שדרכי ההשגחה הן כמו ניתוח בגופו של חולה, אולם הנפש לא מסוגלת לאהוב מתוך הרגשת הכאב. אותם הדברים יכולים לעורר באדם אהבה רק מתוך התבוננות שכלית, כשהאדם מבין שכל מה שעובר עליו הוא לטובתו. אולם גם מדרגה זו איננה המשובחת ביותר: "אהבה לה' יתברך צריכה להתגבר מצד דברים שלא ישער כלל תכלית טובם, רק ישך לאהבת כבודו הגדול לבדו" [עולת ראה א, עמ' רנ] גם אם בשכלו אין האדם מסוגל להבין כיצד יובילו אותו המאורעות לטובה, עדיין אהבת ה' שבליבו אינה תלויה בזה: "רק בְּכָל מַאֲדָךְ" [דברים ו, ה], שהיא הנשמה, תוכל לבוא אהבה זו" [שם]. רק הנשמה האלוהית יכולה להודות ולאהוב את הקב"ה על כל דבר ודבר שה' עושה. אהבת זו נובעת מתוך הכרה בגדלות כבוד ה', ולא רק מתוך רגש של הכרת הטוב.

פֶּרֶק שְׁלֹשִׁים-וְשֵׁשׁ

הָאֱהָבָה אֶל הַש"י תַעֲנֵג הַנֶּפֶשׁ וְתַשְׁמְחָהּ. ואף-על-פי שהאֱהָבָה אֶל הַדָּבָר הַבְּלִתִּי-מִשְׁגֵּג או קֶשֶׁה-הַהֲשָׁגָה תִטְרִיד הַנֶּפֶשׁ וְתַבְלֵבֵל אוֹתָהּ לְחֹשֶׁב מַחְשָׁבוֹת לְהַשִּׁיג הַדָּבָר הַנֶּאֱהָב, וְלִזְהֹר יִהְיֶה הַחֹשֶׁקִים תְּמִיד בְּצַעַר וּבְדֹאָה עַד שִׁישִׁיגוּ הַדָּבָר הַנֶּאֱהָב - מִכָּל-מִקּוֹם, הָאֱהָבָה אֶל הַש"י, אֵף אִם הוּא דָבָר בְּלִתִּי-מִשְׁגֵּג, לֹא תִטְרִיד הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תַבְלֵבֵל אוֹתָהּ; כִּי בְמַעַט הַמִּשְׁגֵּג מִמֶּנּוּ אֶל הָאֲדָם, תִּשְׁמַח הַנֶּפֶשׁ וְתִגְלֵל וְתַתְּעַנֵּג תַעֲנוּגֵי נִפְלָא. כִּי כֵן דָּרָךְ הָאוֹהֵב, שֶׁהַמַּעַט הַמִּשְׁגֵּג אֵלָיו מִהַדָּבָר הַנֶּאֱהָב, יוֹתֵר עָרֵב אֲצֵלוֹ מִהָרֶבֶה מְזוּלָתוֹ.

וְלִזְהֹר, מִה שֶׁשִּׁבַּח שְׁלֹמֹה בְּסִפְרֵי-הַשִּׁירִים [ז, ז] זֶה-הַמִּין מִן הָאֱהָבָה, מְזוּלָתָהּ מִן הָאֱהָבוֹת, וְאָמַר עָלֶיהָ: "מִה-יָפִית וּמִה-נְעִמָת אֲהַבָה בְּתַעֲנוּגִים" - כְּלוֹמֵר: כְּמִה רַב הַיָּפִי וְהַנְּעִימוֹת שִׁישׁ לְאֱהָבַת הַש"י עַל-זוּלָתָהּ מִן הָאֱהָבוֹת, כִּי זֹאת-הָאֱהָבָה הִיא "אֲהָבָה בְּתַעֲנוּגִים"; רְצָה לוֹמַר, שִׁישִׁתְּעַנֵּג בְּהָאֲדָם תַעֲנוּגֵי נִפְלָא, וְיֵשׁ בָּהּ מִיָּנִי תַעֲנוּגִים מִתְחַלְּפִים כְּמִיָּנִי הַהֲשָׁגוֹת הַמִּתְחַלְּפוֹת אֲשֶׁר בּוֹ. וְשֶׁאֵר מִיָּנִי הָאֱהָבוֹת יִצְעְרוּ הָאֲדָם צַעַר נִפְלָא קִדְּם הַשָּׁגַת הַדָּבָר הַנֶּאֱהָב; וְכִשִּׁישִׁיג מִמֶּנּוּ מַעַט יִשְׂמַח בּוֹ, אֲלֵא־שִׁיכְפַל הַצַּעַר עַד שִׁישִׁיגְהוּ כְּלוֹ, אַחֵר שֶׁהוּא אֶפְשָׁרִי-הַהֲשָׁגָה אֵלָיו; וְכִשִּׁישִׁיג כְּלוֹ, תִפְסַק הָאֱהָבָה וְיִשְׁקַט הַחֶשֶׁק. אֲבָל אֲהָבַת הַש"י, יִשְׂמַח הָאֲדָם בְּמַעַט הַמִּשְׁגֵּג, לְהִיּוֹתוֹ מִשְׁעַר גְּדֹל מַעַלְת הַדָּבָר הַמִּשְׁגֵּג; וְיִתְעַנֵּג בּוֹ בְּלִי שׁוּם-תּוֹסַפֶּת צַעַר, אַחֵר הִיּוֹתוֹ יוֹדֵעַ שֶׁהוּא, יִתְבַּרְךָ, נִמְנַע-הַהֲשָׁגָה, וְלִזְהֹר יִתְעַנֵּג בְּמַעַט הַמִּשְׁגֵּג מִמֶּנּוּ תַעֲנוּגֵי נִפְלָא; וְכֵן מִה שֶׁתַּתְּוֹסֵף הַהֲשָׁגָה תַתְּוֹסֵף הָאֱהָבָה וְהַתְּעַנּוּג. וְאִי-אֶפְשָׁר לְאֱהָבָה הַזֹּאת שֶׁתִּשְׁקַט וְתִפְסַק, לְהִיּוֹת הַדָּבָר בְּלִתִּי-בְעַל-תְּכִלִּית. וְכֵן מִה שִׁישִׁיג מִמֶּנּוּ מְדַרְגָּה-מִה, יִתְעַנֵּג בָּהּ וְיִגְדֵל הַכֶּסֶף לְהַשִּׁיג יוֹתֵר, וְכֵן לְבִלְתִּי-תְכִלִּית. וְלִזְהֹר אִי-אֶפְשָׁר שֶׁתִּפְסַק, אֲבָל יִשְׂמַח תְּמִיד בְּמַעַט הַמִּשְׁגֵּג מִמֶּנּוּ. כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ בְּפֶרֶק חֲמִשָּׁה-עֶשֶׂר מִהַמְּאֹמֵר הַשְּׁנִי, כִּי כִפִּי גְדֹל מַעַלְת הַדָּבָר הַמְּבֻקָּשׁ תִּגְדֵּל הַשְּׂמִיחָה וְהַתְּעַנּוּג יוֹתֵר בְּדָבָר הַמִּשְׁגֵּג מִמֶּנּוּ.

אהבת ה' אינה מטרידה את הנפש

שבח אהבת ה'

ביאורים

מידת האהבה מבטיחה את יציבותה ועקביותה של העבודה, שהרי אם בכל פעם שיאיים קושי להחליש אותנו בעבודה, נזכיר לעצמנו עבור מי מיעדת עבודה זו, תתעורר אהבתנו הפנימית כפי שראוי לגדולה שבאהבות. ואז נשוב אל העבודה שמיד תהפוך לחוויה, לעשייה מרגשת ובלתי נשכחת עבור אהוב לבנו, עשייה היוצאת מכל לבנו, שתיזכר היטב כנקודה משמעותית בחיינו. נתחבר לעבודתנו האישית, ונראה בה את מלוא ביטוי נפשנו ואת מקום הופעתם של חשובי רגשי לבבנו.

גם אם לא נצליח ליהנות מהעבודה ונסבול מהקשיים, הרי שאידיאליסט אמיתי, המלא אמונה בגאולת העולמים שיביא הוא הקטן בעמל כפיו, שוכח לגמרי את עצמו בלהט העשייה. זו טבעה של האהבה, היוצרת חיבור עמוק כל כך לאישיות או לרעיון, עד שהיא מביאה את המאוהב לשכוח את עצמו עבור אהבתו. כך שכח את עצמו יהונתן בן שאול מרוב אהבתו לדוד, מרוב הנאתו בראותו כל טובה שבאה לדוד וכל חיוך שעלה על פניו, מרוב הנאתו לשמוח בשמחתו ובהצלחתו.

אמנם מובן שעשייה בלתי פוסקת זו תגיע רק מתוך אהבה 'שאינה תלויה בדבר'. אהבה אינטרסנטית תלויה ומשתנה בהתאם לאינטרס (למשל תועלת או הגנה), כפי שבחורה האוהבת בחור בגלל שנעים לה איתו, בגלל שהוא מרשים אותה או בגלל מצב רוחו העלוי במפגשים שלה איתו, ואם אלו ייפסקו אהבתה תיעלם. לא כן אהבה שאינה תלויה בדבר, כאישה האוהבת את בעלה אהבת אמת, או כאהבת אם לילדיה, הרי זו אהבה נצחית, חזקה ואיתנה בכל מצב ובכל זמן.

הרחבות

• אהבה שאינה תלויה בדבר

כל אהבה שהיא תלויה בדבר, בטל דבר – בטלה אהבה. דברי רבי יוסף אלבו בפירוש המשנה מבוססים על תלמודו של הרמב"ם: "שעור אלו הדברים, והוא פירושם, כך: כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל – בטל דבר ובטלה אהבה, ושאינה תלויה בדבר בטל – אינה בטלה לעולם. ואתה יודע שאלו הסיבות הגשמיות כולן – יבטלו ויסורו, ו(לכן) יתחייב סור המתחדש בסור סיבתו (תיפסק האהבה כאשר תסתלק הסיבה המביאה לאהבה). ולפיכך, אם היתה סיבת האהבה ענין אלוהי, והוא המדע האמיתי – הרי אותה האהבה אי אפשר סורה לעולם, הואיל וסיבתה מחויבת המציאות" [פירוש המשנה, אבות ה, טז]. אהבה שאינה תלויה בדבר היא אהבה שתוכן רוחני הוא המעורר אותה. וכיוון שהרוח היא נצחית, היא קיימת לעולם ואינה חולפת.

רבי ישעיה הורוויץ מביא רמז מהתורה לכך שרק אהבה הנובעת מערכים נצחיים סופה להתקיים: "ויאהב יצחק את עשו כי ציד בפיו ורבקה אהבת את יעקב" [בראשית כה, כח]. בכאן רמזו הא דתנן: "כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל הדבר בטלה האהבה" [אבות ה, טז], וכל שאינה תלויה בדבר האהבה מתקיימת. על כן יצחק שאהב את עשו בשביל ענייני עולם הזה, כתיב "ויאהב" – לשון עבר, כי כשלא הביא ציד בטלה האהבה. "רבקה אהבת את יעקב" בשביל עולם הבא הנצחי, אומר "אהבת", שאוהבת תמיד ולא פוסק. וזהו מוסר גדול שלא יאהב האדם ענייני עולם הזה באהבה רבה וחשיקה, אבל התורה והמצוות, "אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי" [תהלים קיט, צז] "של"ה, תולדות, דרך חיים תוכחת מוסר [מב].

אין להימנע מאהבת ה' בגלל חוק

ובעבור-זה, אף אם יגיע אל האדם טרח גדול בדרישתו האהבה וההשגה הזאת, לא בעבור-זה ימנע מלדבר אחריה, בהיותו משער התכלית הגדול המשג. וכל-שכן כי העובד מאהבה אין לו לחש לתועלת ולא לנזק יגיע לו בעבודתו, כי אין פונתו אלא לעשות רצון האהוב בלבד; ולא יחש לטרח או נזק יגיע לו, ובלבד שיגיע התועלת אל האהוב. הלא תראה יהונתן, כי באהבתו את דוד לא היה חושש להפסד המלוכה שהיה מפסיד בהיות דוד חי, כמו שאמר לו שאול [ש"א כ, לא]: "כי כל-הימים אשר בן-ישי חי על-האדמה לא תפון אתה ומלכותך"; אבל פונתו היתה להגיע התועלת אל דוד שהיה האהוב, ואף אם היה מזיק לעצמו.

אהבה שאינה תלויה בדבר

וזהו דרך האהבה הגמורה אשר מצד-האהוב בלבד. כי האהבה שהיא בעבור-התועלת אל האהוב, תדמה אל האהבה שאינה האדם הבהמות בעבור-התועלת המגיע אליו מהן; והאהבה שהיא בעבור-השמירה מן הנזק, תדמה אל האהבה שאינה האדם הפלבים, כי האדם יאהב הפלבים בעבור שמירתם אותו מהנזק, ואולם האהבה הגמורה היא אשר יאהב האדם את האהוב מצד-האהוב בלבד ואין בלבו תכלית אחר, רק לעשות רצון האהוב, כי לא יאהב את האהוב לסבה אחרת זולתו. לפי שהאהבה שהיא תלויה בסבה אחרת תשתנה ותפסק, כאמרם ז"ל [אבות פ"ה מט"ז]: כל אהבה שהיא תלויה בדבר, בטל דבר – בטלה אהבה. אבל האהבה שהיא תלויה באהוב בלבד מבלי סבה אחרת, תהיה קיימת כל זמן שהיה האהוב קיים. ולהיות הש"י קיים תמיד, תהיה האהבה אליו קיימת ובלתי-נפסקת.

ביאורים

גם לבעלי חיים יש רצונות, אולם רק לנו יש אהבה 'שאינה תלויה בדבר', או כפי שמכנים אותה 'אהבה אמיתית'. נוכל להטיק אם-כן שמקורה בצד הרוחני שבנו, שהיא באה אלינו מנשמתנו, והיא חלק מצלם האלוהים שבנו. לכן לא נמצא אותה בבעלי חיים. אינסטינקט אוטומטי מכריח כלבה, למשל, לטפל בגוריה, אולם אם הם ייפרדו ממנה לא נראה שום קשר 'נפשי' שנותר לה כלפיהם. לכן השאלה כמה אנו נותנים ביטוי לצלם האלוהים שבנו בחיים תלויה רבות באהבה הרוחנית. האהבה הרוחנית היא חלק מרכזי במימוש האנושיות שלנו. ולכן במקרים רבים נעריך את הסובבים אותנו ואת עצמנו בהתאם לפיתוחה, לעוצמתה, ל'אמיתיותה', לעומקה ולהתפשטותה במכלול מערכות החיים. הערכה זו מוצדקת במיוחד עבור אהבה שהאדם פיתח מתוך בחירתו והיא יצירתו האישית. אינו דומה האוהב את ילדיו ואת קרוביו למי שהפך את עצמו ל'איש אהבה', ומפיץ אהבה לכל עבר. אהבת אם לילדיה צריכה להיות הרבה מעבר למומוצע כדי שתהיה מרשימה. זאת הייתה מידתו המיוחדת של אברהם אבינו. צדיקים רבים מסרו את נפשם בצורה מרשימה, אולם דבקותם בקב"ה קיבלה גם חיזוק ותחושת הכרח מתוך הבנתם את החשיבות להישאר נאמנים לא-ל האמיתי. יצחק קיבל ציווי מוחלט מאביו, בשם האלוהים, ועם אהבתו לה' התחזקה רוחו גם ביראת המצנה, ומי יעז להתעמת חזיתית עם בורא העולם? מיוחד אברהם, שלולא שכח לחלוטין את עצמו מפני אהבתו האינסופית לקב"ה הוא לא היה עומד בניסיון. הוא הרי ניגש לעשות מעשה נורא ללא כל הבנה, ומספיק היה שלרגע ייזכר באינטרס האיש שלו כדי שיצופו בראשו אינספור הסברים מדוע הנכון והראוי ביותר הוא שיימנע ממעשיו. לא היה נדרש עימות חזיתי עם ה', לעבור על דבריו במצח נחושה, אלא היו לו הסברים רבים מדוע 'לשם שמים' עדיף שיצחק יחיה, כפי שה' בעצמו הבטיחו, והכול עבור הברית העולמית שבין ה' לאברהם - להצמיח מורעו עם סגולה שיגאל את העולם. בשם תיקון האנושות ומילוי רצון ה' 'האמיתי' אברהם היה משכנע את עצמו ועובר על ציווי ה' - אילו שכח לרגע את אהבתו לה' והיה חושב על עצמו.

הרחבות

• איך מגיעים לאהבת ה'

לא ישבח האדם או יגנה על הדבר המכרח, אבל על הדבר שהוא בחירי עליו מכל-יכול. רבי יוסף אלבו מדגיש שיש בידינו יכולת גמורה לבחור לאהוב את ה'. כיצד מגיעים לאהבת ה'? כותב הרב אלעזר סגל לנדא: "לא יצויר בשוכן בית חומר (באדם הנמצא בגוף החומרי) אהבת השם בלתי (ללא) הילוך בדרכיו ושמירת מצותיו וחוקיו... מחמת שהאדם מדבק את עצמו במידותיו הנעימים ובדרכיו הישרים מדמיון בזה הצורה ליוצרה (על ידי הליכה בדרך ה' האדם נהיה דומה במידותיו ליוצרו)... ועל ידי הדמיון במדות הללו משיגים כח לאהבה את ה'. ואמרה תורתנו הקדושה "לאהבה את ה' אלהיך ולדבקה בו" [דברים יא, כב]. ודרשו חז"ל "וכי אפשר להדבק בה? אלא הדבק עצמך במדותיו, מה הוא רחום אף אתה רחום" [שבת קלג:]. ואומר (ראיה נוספת) "והיה אם שמוע תשמעו אל מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את ה' אלהיכם" [דברים יא, יג]. דהכוונה הוא גם כן, דעל ידי השמיעה אל מצותיו ותורותיו יהיו מגיעים לאהבה את ה' ולעבדו עבודה תמה בכל לב ונפש. והרואה בעיניים פקוחות יראה, כי בכל התורה כולה בכל מקום אשר נאמר אזהרה על אהבת השם ברוך הוא סמיך ליה (סמוך לו) דביקות בה' והליכה בדרכיו ושמירת חוקיו ומצותיו" [יד המלך, הלכות יסודי התורה ב, ב]. אם-כן, אהבת ה' היא תולדה של קיום המצוות ותיקון המדות.

אין באהבה זו שום צד הכרח

והאהבה הזאת אשר היא מצד-האהוב, לא תהיה אלא בבעלי שכל ובינה. פי האהבה שיאהב האדם את חברו מצד-עצמו, אינה אלא מצד-השכל אשר בו; ולזה, אם ישתטה האהוב או ימות, תפסק האהבה, כי הנפש תברח מן הגוף המות, לפי שאין-שם הדבר האהוב. ולהיות זאת-האהבה המשפחת שבמיני האהבות ולא תמצא אלא בבעלי שכל ובינה, ישבח האדם או יגנה עליה; ועל-כן צריך שלא יתערב בה שום-צד-הכרח כלל, פי לא ישבח האדם או יגנה על הדבר המכרח, אבל על הדבר שהוא בחירי עליו מכל-יכול. ולזה נשתבח אברהם-אבינו בזה-המין מן האהבה, מיוחדו, עד שקראו הפתוב [ישעיהו מא, ח] "אברהם אהבי", לפי שלא היה בלבו תכלית אחרת, רק לעשות רצון הש"י האהוב, ולא היתה-שם סבה אחרת תכריח אותו על-כף; שהרי לא נתערב בפעל העקדה שום-צד-הכרח כלל, כי אפלו מצות הש"י לא היתה מכרחת אותו. וזה דבר בארוהו רז"ל [ב"ר נו, י; ויק"ר כט, ט] על פסוק "י יראה" וגו' [בראשית כב, יד]: אמר אברהם לפני הקב"ה: רבוננו-של-עולם, גלוי וידוע לפניך שבשעה שאמרתי לי: "קח-נא את-בנגד את-יחידך אשר-אהבת את-יצחק וגו' והעלהו לי לעולה" [שם, ב], הייתי יכול לומר: והלא כבר אמרת לי: "פי ביצחק יקרא לה זרע" [שם כא, יב]; ולא אמרת, כן, אבל כבשתי רחמי ולא הרחתי אחר מדותיך - שיראה מזה מפךש שאפלו מצד מצות-הש"י לא היה אברהם מכרח, אחר שהיה יכול להתנצל על-זה ממנו בטענה אמתית, אם רצה; ולא עשה כן, אבל כבש רחמי האב על הבן לאהבת ה'.

ולזה הוא שנתחסס פעל העקדה אל אברהם, ולא אל יצחק, עם-היותו בן שלשים-ושבע שנה בשעת העקדה, כפי-דעת רז"ל [סדר עולם, פ"א]; לפי שאברהם היה יכול להתנצל על-זה שלא לעקד את בנו, ויצחק לא היה יכול להתנצל שלא למסר עצמו אם נצטוה על-כף. ומזה-הטעם הוא שאנו מזכירים בתפלותינו תמיד עקדת אברהם את יצחק, יותר מעקדת כל החסידים והקדושים שמסרו נפשם על קדשת הש"י, כגון רבי עקיבא וחבריו וכל הקדושים אשר בכל דור-ודור; לפי שכל אחד מהם אמנם מסר עצמו על קדשת הש"י לקים מצות "ולא תחללו את-שם קדשי ונקדשתי בתוך בני ישראל" [ויקרא כב, לב]. אבל אברהם, אפלו מצות הש"י לא היתה מכרחתו על-כף. וידע והבחין מה שהוא עושה, כי יותר משלשה ימים היה משעה שנאמר לו: "קח-נא את-בנגד" עד שעת העקדה, שהרי כתוב [בראשית כב, ד]: "ביום השלישי וישא אברהם את-עיניו וירא את-המקום מרחק".

פועל העקדה נתיחס לאברהם

ביאורים

על פרטים רבים בחיינו אנחנו יכולים לחשוב שבחרנו אותם בעצמנו, אך כשנעמיק נגלה שגורמים חיצוניים ולחצים שונים השפיעו עלינו. הסביבה, התת מודע ועוד גורמים שונים משפיעים עלינו יותר ממה שניתן להרגיש בהתנהלות היומיומית. לכן באופן מיוחד חשוב שכשאנחנו בונים את מידת האהבה שלנו, נבנה אהבה 'אמיתית', אהבה כזו שיוצאת מכל הלב. אדם יכול להיראות כליל השלמות, מלא וגדוש במעשים טובים, כשלמעשה ליבו רחוק מה'. ייתכן שמעשיו הטובים נמשכים מלחץ הסביבה, מה'רוף המינימלי' שהרגילו אותו לראות כמתבקש וכהכרח המציאות, וכן משאיפה להשקטת מצפון או מרצון להרגיש ערך עצמי ומשמעות. לכן חשוב לבנות את מידת האהבה מתוך בחירה ורצון בה. מידת האהבה היא גם המפתח לפרוץ אל מרחבי האישיות ולנצח את ה'מכריחים הסמויים' האלה. הרי לא נעים לחשוב שבתוכנו יש כל כך הרבה אינטרסים שאיננו מודעים אליהם, והם מאפילים על כל אישיותנו המיוחדת. מה ניתן לעשות? ככל שהאהבה שלנו גדולה יותר, ככל שאנו מחוברים יותר לקב"ה וככל שאנו מתאהבים יותר בו ובעשייה שלנו לשמו - כך כל האינטרסים הקטנים הולכים ונעלמים, והכל פורץ מתוך הרצון האמיתי שלנו.

זהו שאמר שלמה: "שמור רגלך פאשר תלך אל בית האלהים, וקרוב לשמע מתת הפסילים זבח, פיי אינם יודעים לעשות רע" [קהלת ד יז]. הכול מבינים שבמקומות מסוכנים נצרכת שמירה, אולם אדם עלול לחשוב שבהליכה לבית ה', כשהוא עסוק בדברים חיוביים, הוא יכול 'לזרום', בלי מחשבה, שהרי אין ממה לחשוש. לכן מזהיר שלמה המלך שגם בעשייה חיובית מסתתרות סכנות שמפסידות את כל העשייה, ולפעמים אפילו גורמות לה להיות מזיקה.

אחד הסימנים לאהבה אמיתית הוא השמיעה וההקשבה לצרכי האחר או לרצונו. לפעמים יש בעל שנותן מתנות רבות לאשתו ומטיב עימה, ומצפה שהיא תהיה מרוצה ממנו, אולם הוא אינו קשוב כלל לבקשותיה. הוא אינו עימה כשהיא צריכה אותו, והוא לא מדבר איתה כפי שהייתה חפצה. או אז כל מתנותיו רק פוגעות בה יותר. היא מבינה שהמתנות לא נועדו לתת ביטוי קטן לאהבה גדולה, אלא הן נועדו להוות תחליף לאהבה, להשקט את מצפונו ולעזור לו להרגיש שהוא השקיע הרבה עבודה וכעת הבעיה אצלה. ההקשבה היא סימן לאיכפתיות אמיתית. לכן הקרוב לה' הוא מי שקשוב לשמוע את קולו הקורא אליו, ולא הנותן לו זבחים חסרי רגש ואיכפתיות, מתוך הרגל, לצאת ידי חובה, וגם מה שאינו עושה רע הוא מכיוון שאינו יודע לעשות רע או שאינו חושב על כך וממשיך בהרגלו הטוב. זו הייתה תוכחת שמואל כשהמרמו את קול ה' והחיו את צאן עמלק בשביל להקריב קרבנות לה': "החפץ לה' בעולות וזבחים כשמוע בקול ה'" [שמואל א טו כב]. אהבה אמיתית אינה נמדדת בכמות המתנות, אלא באכפתיות שמאחוריהן. בלב שמאחוריהן.

הרחבות

• התבוננות בטובות ה'

והפעל הבחירי הגמור הוא הפעל שקשיעשה אותו האדם יהיה יודע לעשות ההפך, ויכול לעשותו מבלי שום מעיק ולא שום מונע אחר, ויבחר לעשות הפעל ההוא על זולתו. בהלכות קריאת שמע כותב רבי ישראל מאיר הכהן: "כשאומר 'ואהבת את ה' אלוהיך' יראה להכניס אהבת השם יתברך בליב שלא יהיה כדובר שקר חס ושלום" [משנה ברורה כה, יד].

כיצד ניתן לגרום לתחושת אהבת ה'? כותב רבי שניאור זלמן מלאדי: "באהבה כתיב (כתוב) בסוף פרשת עקב 'אשר אנכי מצוה אתכם לעשותה לאהבה את ה' אלוהיכם ללכת בכל דרכיו ולדבקה בו', וצריך להבין איך שייך לשון עשייה לגבי אהבה שבלב?... שכשיבין וישכיל בגדולתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא... ואחר כך יתבונן באהבת ה' הגדולה ונפלאה אלינו לירד למצרים ערְוֹת הארץ להוציא נשמותינו מכור הברזל... לקרבנו אליו ולדבקנו בשמו ממש... שרוממנו מתכלית השפלות והטומאה לתכלית הקדושה... אזי (כאשר יתבונן) כמים הפנים אל פנים תתעורר האהבה בלב" [תניא, שער הייחוד, הקדמה]. ההתבוננות בטובות ובחסדים שהקב"ה עושה עמנו במשך כל חיינו, הן כפרטים והן כאומה, מפתחת אצלנו את תחושת האהבה כלפי ריבוננו של עולם.

פועל בחירי הוא כשיכול לעשות ההפך

והפעל הבחירי הגמור הוא הפעל שקשיעשה אותו האדם יהיה יודע לעשות ההפך, ויכול לעשותו מבלי שום מעיק ולא שום מונע אחר, ויבחר לעשות הפעל ההוא על זולתו. אבל אם לא ידע ויבחר לעשות ההפך, ויפעל מה שיפעל בזולת-בחירה בין הדבר ההוא ובין הפכו, אלא במקרה, או מפני ההרגל והמנהג, או מפני שאינו יכול לעשות ההפך - אין זה פעל בחירי שקשיעשה אותו האדם עליו אם הוא טוב או יגנה אם הוא רע. כי אפלו הקרבן, שהוא פעל טוב, קשיביא אותו האדם בזולת-בחירה בין הטוב והרע אלא מפני ההרגל והמנהג, אינו נחשב לכלום.

שבח למעשה טוב שייך רק אם הוא מבחירה

וזהו שאמר שלמה בספר קהלת [ד, יז]: "שמור רגלך פאשר תלך אל בית האלהים", רצה לומר: שמור שתהיה הליכתך שם בבחינה, לא מפני ההרגל והמנהג. ועל-זה אמר: "וקרוב לשמע מתת הפסילים זבח, פיי אינם יודעים לעשות רע", כלומר: כי היות-האדם קרוב לשמע דברי החכמים, יותר טוב מן הקרבן שמביאים אותו הפסילים; כי על-ידי השמיעה לדברי החכמים יכיר האדם ויבחרין הטוב מהרע, ויפעל הטוב בבחינה גמורה מצד שהוא טוב, ויתרחקו האנשים מן הרע מצד-היותם יודעים שהוא רע. מה שאין כן בפעל הפסילים, כי אפלו הקרבן שמביאים אינו נחשב להם לעבודה. כי מצד שאינם קרבים לשמע דברי החכמים אינם מבחינים בין הטוב והרע, עד שאינם מבחינים ויודעים לעשות הרע בבחירה מהם; ועל-כן אין הפעל הטוב, שהוא הקרבן, נחשב להם לכלום, אחר שאינם עושים אותו בבחירה בין הטוב והרע. "כי אינם יודעים לעשות רע", ולא יעשו הקרבן מצד שהם בוחרים אותו על הפכו שהוא רע, אלא מצד ההרגל והמנהג. ולזה אין ראוי שקשיעשו עליו, כי לא ישבח האדם על הפעל הטוב אלא כשהוא יודע לעשות הרע ויכול לעשותו ויבחר לעשות הטוב על-זולתו. ועל-כן לא ישבח העובד מאהבה אלא כשתהיה עבודתו מאהבה גמורה, מבלי שיתערב בה שום צד הכרח ולא הרחקת גזק ולא קבלת תועלת כלל. וזאת היא האהבה המענגת שראוי לקבל עליה שכן נצחי, בלתי-בעל-תכלית, ועליה אמר שלמה בספר שיר-השירים [ח, ז]: "אם יתן איש את-כל-הון ביתו באהבה, בוזו לוי"; כי הבלתי-בעל-תכלית אי-אפשר שינתן חליפיו בעל-תכלית, שהוא "כל-הון ביתו".

והפעל - המעשה. על זולתו - מלעשות מעשה אחר. בזולת - ללא. בבחינה - מתוך התבוננות בחירה. בפעל - במעשה. בלתי-בעל-תכלית - ללא קץ, אין סופי. חליפיו - תמורתו. בעל-תכלית - מוגבל.

לעילוי נשמת חיים חיתה בן פלילה ז"ל

ביאורים

לאחר שבפרקים הקודמים עסקנו באהבה שלנו לקב"ה, עוסק רבי יוסף אלבו בפרק הנוכחי באהבה של הקב"ה אלינו. האם ה' אוהב אותנו? האם תיתכן אהבה כזו? שאלות אלו משמעותיות מאוד בעבורנו, שהרי האהבה היא תמיד דו-סיטרית. בשביל שנוכל לאהוב מישהו באמת, אנו צריכים שייבנה יחס דומה גם מצדו אלינו, ונראה שהוא אכפתי כלפינו, מעריך אותנו ואוהב אותנו. מפסוקים רבים בתורה, רובם מספר דברים, עולה בבירור תשובה חיובית: "וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וְשָׁמַרְתֶּם וְעִשִּׂיתֶם אִתָּם... וְאַהֲבָה וּבְרָכָה וְהִרְבָּה" [דברים ז, יב-יג]. כך מוזכר גם בפסוקים רבים בנביא. גם בתפילה אנו מזכירים "אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת". אמנם, כלל לא פשוט להבין אהבה זו. הרי, כפי שלמדנו, שלושה מניעים מביאים אל האהבה, ושלושתם אינם שייכים ביחסו של האלוהים אלינו. הוא הרי אינו זקוק לדבר, וממילא אין בנו משהו שמועיל בעבורו. איננו גורמים לו לשום ערבות או הנאה. וכל שכן שאיננו יכולים להיחשב למושא הערכה או לזכות אצילית כדי שיהאבנו מצד הטוב שבנו. השאלה מתעצמת כשאנו לוקחים בחשבון את הפער הגדול שבינינו לבינו. הרי דרכה של האהבה היא, שהיא נגזרת הרבה מהקרבה והדימיון שבין השניים. אפילו בין אוהבים, ככל שישתנה האחד כך הם בדרך כלל ימצאו פחות נושאי שיחה ביניהם, והקשר ילך וייחלש. לכן רבים משתוקקים לקבל אפילו יחס כלשהו מצד אנשים מפורסמים וחשובים, שיכירו אותם אישית או יקבלו מהם חתימה, ולכל הפחות שיראו אותם במציאות. כל קשר או מגע אתם יוצר תחושה של מגע עם הפרסום והמעלה שלהם. כל שכן שהיו חולמים לקבל מהם הערכה ואהבה. מטעם זה לפעמים גם מתפתחת עין צרה דווקא בין אוהבים, כשהם נרתעים האחד מעלייתו של האחר ומתוך כך מתרחקים זה מזה. אך אהבה היוצאת מלב שלם מביאה אל ההפך - לשמוח בשמחת האחר כאילו זו שמחתו שלו. גם אנשים המחפשים זוגיות בדרך כלל יישאפו למצוא מישהו בעל דימיון רב ברוב תחומי החיים. נמצאנו למדים שהאהבה זקוקה לקירוב ויחס בין השניים, ואין ריחוק גדול יותר כמו המרחק ביננו לבין האלוהים. אם-כן, כיצד מתאפשרת אהבתו אלינו?

הרחבות

• אהבת האני'

הָאוֹהֵב בְּתַכְלִית הַדְּבָקוֹת לְחִבּוֹ, פָּאֵב לְפָנָיו, עַד שִׁדְמָה פָּאֵלוֹ הוּא הוּא; וְאִזּוֹ יִכְסֹף שִׁינְיָעוֹ הַטּוֹבוֹת לְחִבּוֹ כְּמוֹ שִׁיִּכְסֹף אוֹתָן לְעַצְמוֹ. כּוֹתֵב הֵרֵב אֲבֵרָהם יִצְחָק הַכֹּהֵן קוֹק: "הַקְּדוּשָׁה אֵינָה נִלְחַמֵת כֻּלָּל נֶגַד הָאוֹהֵב הָעֲצָמִית, הַטּוֹבֵעָה עִמּוֹק בְּמַעֲמָקֵי נֶפֶשׁ כֹּל חַי, אֲלֵא שֶׁהִיא מַעֲמִידָה אֶת הָאָדָם בְּצוּרָה בְּצוּרָה וְנִוְנָה כּוֹאֵת, שְׂכַל מֵה שִׁוְתֵר יִהְיֶה אוֹהֵב אֶת עַצְמוֹ, כִּכֵּה יִתְפַּשֵׁט הַטּוֹב שְׁבוּ עַל הַכֹּל, עַל כֹּל הַסְּבִיבָה, עַל כֹּל הָעוֹלָם, עַל כֹּל הָהוּיָה" (אורות הקודש ג, עמ' יג). מסביר הרב יעקב אריאל: "מהי עצמיותו של האדם? אברי גופו הברוניים אינם עצמיותו של האדם. רוחו ונשמתו הן הן עצמיותו. צלם האלוהים שבו. האוהב את עצמו באמת, אוהב הוא את הכל. אהבת הרע היא איפוא הרחבה מוגדלת של האני'. ראיית כל פרט כחלק מהכלל, מגדילה את הפרט. יש בגישה מהפכנית זו תפיסה עמוקה ביותר של אהבת הרע. שלילת האנוכיות עלולה להביא את האדם לפסיביות, לאדישות כלפי עצמו וממילא כלפי זולתו. האהבה העצמית יוצרת מוטיבציה חזקה. אדם להוט, באופן טבעי, לממש את עצמו, לפתח ולהגדיל את עצמו. לכן אין לנו עניין בדיכוי פעילותו של האדם, אלא אדרבה, בהמרצתה. היוזמה האנושית - ברוכה היא, ומשום כך אמרה התורה שהאדם יראה את רעהו כחלק ממנו, וממילא יפעל לטובת חבירו בהמרצת יתר" [מאהלי תורה, עמ' 193].

פרק שלשים-ושבעה

וְרֹאֵי שֶׁנִּבְאָר כָּאֵן אִם אֶפְשֶׁר שֶׁתִּפְּל אֶהְבֶּה בֵּין הַשִּׁי וְהָאָדָם ° כְּמוֹ שֶׁתִּפְּל בֵּין הָאָדָם וְה'. הָאֵם שִׁיכַת אֶהְבֶּה מִה' לָאָדָם וְזוֹה, כִּי יֵשׁ לְאוֹמֵר שִׁיאֲמֹר, כִּי אֲמַנֵּם יִצְדַּק שִׁיאֲהַב הָאָדָם אֶת ה' - אִם מִצַּד-אֶהְבַת הַטּוֹב, בְּמֵה שֶׁהוּא טוֹב; וְאִם מִצַּד-קִבְּלַת הַתּוֹעֵלַת מִמֶּנּוּ, שֶׁהוּא מִצַּד-הַמּוֹעִיל; אוּ מִצַּד-הָעֵרֶב. אֲבָל הַשִּׁי אֶת הָאָדָם, שְׂאִין בּוֹ אַחַת מִכָּל הַסְּבוֹת הַלָּלוּ, לֹא יִדְמֵה שֶׁאֶפְשֶׁר שֶׁתִּהְיֶה מִמֶּנּוּ אֶהְבֶּה אֶל הָאָדָם.

וְזוֹה, כִּי הָאֶהְבֶּה בֵּין הָאוֹהֲבִים תִּהְיֶה פֶּאֶשֶׁר יִתְּכֵן שִׁיאֲהַב הָאָחֵד לְאַחַר וְהָאֲחַר אֶלָּו, בֵּין רַב לְמַעֲט. אֲבָל פֶּאֶשֶׁר יִהְיֶה בְּתַכְלִית-הַמְּרַחֵק זֶה-מִּזֶּה, לֹא יִדְמֵה שֶׁאֶפְשֶׁר שִׁיפֵל בֵּין שְׁנֵיהֶם אֶהְבֶּה, לְפִי שֶׁהֵם כְּמוֹ הַפְּכִים. כִּי הַהִפְכִים הֵם אֲשֶׁר הֵם בְּתַכְלִית-הַמְּרַחֵק כָּל אֶחָד מִחִבּוֹ, כִּי כֹל הַפֵּךְ יִבְרַח מִן הַהִפְּךָ; וְלֹא יִדְמֵה שֶׁתִּהְיֶה אֶהְבֶּה אֶלָּא בְּדוֹמִים. וְלִזֶּה יִשְׁתַּוְּקֶהוּ הָאֲנָשִׁים שֶׁיִּכְבְּדוּם וְיִאֶהְבּוּם הַחֲכָמִים וְאֲנָשֵׁי הַמַּעֲלָה, כְּדִי שִׁדְמָה שִׁישׁ בֵּינֵיהֶם הַדְּמוּת-מֵה. וּבְעֵבֹר-זֶה תִּהְיֶה הָאֶהְבֶּה בֵּין שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים יוֹתֵר שֶׁלְּמֵה פֶּאֶשֶׁר יִשְׁתּוּוּ שְׁנֵיהֶם בְּשִׁלְמוֹת אוּ בְּמַעֲלָה-מֵה°. וְכִּפְשֶׁר יִהְיֶה הַהִתְחַלְּפוֹת ° בֵּינֵיהֶם גְּדוֹל, תִּהְיֶה הָאֶהְבֶּה יוֹתֵר מַעֲטָה; עַד שֶׁבְּעֵבֹר-זֶה יֵשׁ מִן הָאֲנָשִׁים שֶׁלֹּא יִכְסְפוּ הַטּוֹבוֹת לְחִבְרֵיהֶם, כְּדִי שֶׁלֹּא יַעֲלוּ לְמַדְרָגָה גְּדוֹלָה וְיִשְׁתַּנֶּה הַשְׁוִי אֲשֶׁר בֵּינֵיהֶם וְתִפְסַד אוּ תִמְעַט הָאֶהְבֶּה. אֲלֵא אִם-כֵּן הִיָּה הָאוֹהֵב בְּתַכְלִית °- הַדְּבָקוֹת לְחִבּוֹ, כְּאֵב לְפָנָיו, עַד שִׁדְמָה פָּאֵלוֹ הוּא הוּא; וְאִזּוֹ יִכְסֹף שִׁינְיָעוֹ הַטּוֹבוֹת לְחִבּוֹ כְּמוֹ שִׁיִּכְסֹף אוֹתָן לְעַצְמוֹ, כִּי לֹא יִשְׁעַר זוֹלְתוֹתָיו ° בֵּינוּ וּבֵין חִבּוֹ. אֲבָל הָאוֹהֲבִים שִׁישׁ בֵּינֵיהֶם זוֹלְתוֹתָיו, אִי-אֶפְשֶׁר שִׁיִּהְיֶה בֵּינֵיהֶם אֶהְבֶּה שֶׁלְּמֵה כָּלָל.

וְזוֹ מְבֹאָר מַעֲנֵן הָאֲנָשִׁים שֶׁהֵם בְּתַכְלִית-הַשְּׁלֵמוֹת בְּעֵנֵן הַמַּעֲלָה וְהַטּוֹב, עִם הָאֲנָשִׁים שֶׁהֵם בְּתַכְלִית-הָרַע, שֶׁלֹּא תִמְצָא בֵּינֵיהֶם אֶהְבֶּה וְדְבָקוֹת כָּלָל, וְשְׂאִין שׁוּם-אֶחָד מֵהֶם מִכֵּין עַצְמוֹ אֵלֵיהָ°. וְכֵן הָאֲנָשִׁים שֶׁהֵם שְׂפָלִים בְּמַדְרָגָה מְאֹד, לֹא יִשְׁימוּ אֶל לְבָם וְלֹא יַעֲלֶה עַל דַּעְתָּם שִׁיאֶהְבּוּם הַמְּלָכִים, לְהִיּוֹת הַמְּרַחֵק בֵּינֵיהֶם יוֹתֵר מְאֹד; וְכֹל-שֶׁכֵּן הַמְּרַחֵק שְׁבִין הָאֵלוֹהִים וְהָאָדָם, שֶׁהוּא בְּלִיתִי-בְּעַל-תַּכְלִית °.

וְלִזֶּה הוּא מְבֹאָר כִּי אִף אִם תִּפֵּל אֶהְבֶּה מִהָאָדָם אֶל הַשִּׁי בְּסִבַּת הַתּוֹעֵלַת הַמִּקְבָּל מִמֶּנּוּ אוּ הָעֵרֶבוֹת שִׁישׁ בְּהַשְׁגַּת מֵה שִׁישְׁג מִמֶּנּוּ אוּ מִצַּד-אֶהְבַת הַטּוֹב בְּמֵה שֶׁהוּא טוֹב - שְׂאִי-אֶפְשֶׁר שֶׁתִּפְּל מִדְּרָגַת אֶהְבֶּה מֵהַשִּׁי אֶל הָאָדָם, לֹא מִצַּד-הַטּוֹב וְלֹא מִצַּד-הַמּוֹעִיל וְלֹא מִצַּד-הָעֵרֶב. וְאִם-כֵּן, אִיִּף אֶפְשֶׁר שֶׁתִּהְיֶה אֶהְבֶּה בֵּין הָאֵלוֹהִים וְהָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁנִּמְצָא זֶה מִיַּעֲד ° בְּתוֹרָה הָאֵלֹהִית? - אָמֵר [דברים ז, יב-יג]: "וְהָיָה עֵקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת הַמִּשְׁפָּטִים הָאֵלֶּה וְשָׁמַרְתֶּם וְעִשִּׂיתֶם אִתָּם וְשָׁמַר יְיָ אֱלֹהֵיךָ וְגו' וְאַהֲבָה וּבְרָכָה וְהִרְבָּה"; וְאָמֵר הַנְּבִיא: "אֶהְבֶּתִי אֶתְכֶם אָמֵר יְיָ [מלאכי א, ב]; "יְיָ אוֹהֵב צְדִיקִים" [תהלים קמו, ח].

האם שייכת אהבה מה' לאדם

האהבה שייכת בדומים

לא שייכת אהבה כשהמרחק גדול

לפי זה לא שייכת אהבה מה' לאדם

ביאורים

אתמול התחלנו בניסיון להבין את אהבתו של ה' אלינו. לשם כך מלמדנו רבי יוסף אלבו כי קיימים שלושה סוגים של מערכות יחסים של אהבה: א. 'אהבת הדימיון', היינו מערכת יחסים בין שווים. בסוג קשר זה שני האוהבים באותו מעמד, ואהבתם יכולה להיות מכל שלושת סוגי האהבה, אם מצד נעימות והנאה, אם בגלל תועלת שכל אחד מביא לאחר, ואם מצד מעלות חיוביות וענייני טוב שכל אחד מעריך ומוקיר באחר. ב. 'אהבה טבעית', היינו אהבה הנמשכת מכך שהאחר הוא 'חלק ממני' במובן מסוים. לאהבה הטבעית שני סוגים: אהבת המוליד ביחס לילדיו, ואהבת האדם העמל ביחס ליצירותיו. לכן בדרך כלל אהבת האם לילדיה גדולה מאהבת האב, מכיוון שחלקה גדול יותר בשני צדדים אלו, גם בהולדת הילדים וגם בגידולם וחינוכם. ג. 'אהבה היחסית', היינו אהבה הנובעת מיחס של הנהגה. אהבה זו היא הדדית, אם כי היא מתבטאת שונה אצל כל אחד מהצדדים. שלושה סוגים לה: 1. אהבת השליט ועמו. אהבת העם כלפי השליט היא קריטית יותר והיא צריכה להיות גדולה מאוד בעבור התנהלותם התקינה. אולם, עדיין יש יחס והשפעה גדולה לטיבה של ההדדיות באהבה. גם ביטויי האהבה שונים. בעוד שאהבת השליט מתבטאת בדאגתו אליהם ועמלו לטובתם, אהבת העם מתבטאת בקבלת מרות המנהיג, ובהשיבם לו הערכה וכבוד. 2. אהבת האב והבן. מלבד ה'אהבה הטבעית' שיש ביניהם, כפי שלמדנו, מתקיים ביניהם גם יחס של הנהגה, המוליד אהבה מצד האב הדואג לטובת בנו, ומצד הבן המכבד את אביו ומוקיר את הנהגת ענייניו. 3. הסוג השלישי של האהבה היחסית היא האהבה שבין האישי לאשתי. מלבד המשיכה הטבעית שביניהם (וכן 'אהבת הדימיון והשווים' ששייכת בחלקים רבים בקשר שלהם), בדרך כלל נמצא ביניהם גם קשר של הובלה. כך נמצא בגבר פעמים רבות צדדים של הובלה, המתבטאים למשל בתחושת אחריות כלפי הבית ונתינת ביטחון אישי וכלכלי לאישה. לעומת זאת נוכל למצוא באישה במקרים רבים שאיפה לרצות את בעלה ואפילו רצון שיהיה לו כבוד ומעמד בבית. באהבה היחסית בדרך כלל אהבתם והערצתם של המונהגים כלפי המנהיג תהיה גדולה יותר, אולם לעולם האהבה תושפע רבות מהיחס וההדדיות של שני הצדדים.

הרחבות

• להגיע לאהבת ה'

אם אהבת המוליד לנלד, לפי שהוא חלק ממנו. חז"ל דרשו את הפסוקים: "כי המצוה הזאת לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא... כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ולבבך לעשותו" [דברים ל, יא, יד] כעוסקים בתשובה מאבה. ומבאר הנצי"ב: "והוא (אהבת ה') באמת למעלה מטבע האנושי... ופירש הכתוב דמכל מקום 'לא נפלאה היא ממך' באשר (מפני ש) 'קודש בריך הוא וישראל חד הוא' (הקב"ה וישראל אחד הם). וכמו האב והבן אפילו לא הכירו זה את זה מכל מקום כשמדדווגין (כשנפגשים) יחד נמשכים (באהבה) איש לרעהו בידיעה קלה משום שהטבע מסייע לזה" [העמק דבר, דברים ל, יד] הקשר בין ישראל לקב"ה הינו קשר טבעי. אך עם זאת ישנן דרכים לפתח ולהעמיק קשר זה: "בפיך", היינו על ידי 'רנה' שנכלל בזה גם שירות ותשבחות להקב"ה. גם רנה של תורה... וטבע התורה ליתן אהבת ה' בלב העמל בה, גם בלי שום ידיעת סיבה על פי שכל האנושי" [שם] תפילה ועיסוק בתורה מעוררים לאהבת ה'.

אולם תנאי אחד מתנה הנצי"ב: "ובלבבך לעשותו", שיהא הרצון והתשוקה להגיע לזה. דבלא (בלי) תשוקת הלב ודאי יש משורר זמירות כל היום או הוגה בתורה ואינו טועם טעם אהבת ה' מבלי משים לב" [שם] כאשר יש באדם רצון ותשוקה להגיע לאהבת ה', אז העיסוק בתורה והשירה לה' יכולים לעורר אצלו את אהבת ה' בצורה נפלאה.

שלושה סוגים של אהבה בין אוהבים

והתשובת דבר זה - כי האהבה תמצא בין האוהבים בשלשה סוגים:

האחד - היא אהבת השווי או הדמיון. והיא כאשר ישתוו שני האוהבים בענין-מה - או במעלה-מה, או בשלמות, או בקבלת תועלת; כאלו תאמרו^ו שיקבל כל אחד מהם תועלת מחברו, או שיתענג כל אחד מהם בחברו, או ישתוו בטוביות^ו. ומי שיגדל אצלו קבלת התועלת יותר, ראוי שיהיה את חברו יותר, כפי יתרון קבלת התועלת או הערבות אשר ישיג בחברו או יתרון הטוב והשלמות אשר לחברו עליו. וכשישתוו בקבלת התועלת או הערבות או בטוביות, תהיה האהבה יותר שלמה, בלי-ספק, כי זה-הסוג מן האהבה כבד יפל בה השווי בפמות.

אהבה טבעית

והסוג השני - היא האהבה הטבעית; והיא שני מינים: אם אהבת המוליד לנלד, לפי שהוא חלק ממנו; ואם אהבת האמן למלאכה אשר טרח והשתדל בהמצאתה. ולזה תאהבנה האמורות את הגנים יותר מן האבות, להתקבץ בהן אלו השני-ענינים יותר מבאב; כי הגן יש בו חלק יותר גדול מהאם, לפי שהן יתנו החמר^ו, ואם לפי שהן טורחות בגדולם יותר.

והסוג השלישי - היא האהבה היחסית^ו; והיא שלשה מינים:

האהבה היחסית

אהבה בין המנהיג למונהגים

האחד - האהבה שבין המלך והעם, או המנהיג והמנהגים ממנו. כי אין האהבה אשר בין המלך והעם משתנה בפמות כלל, אבל^ו ביחס וערך. כי ראוי שיהיה המלך נאהב מן האנשים יותר מאהבתו אליהם. גם אין המבקש מאהבת המלך לעם שוה אל המבקש מאהבת העם למלך. כי המבקש מן המלך הוא שייטיב לעם בשמירת הישר ביניהם והשלמות עניניהם בשמירת קניניהם באפן נאות ושלם. כפי מה שאפשר לו. והמבקש מן העם הוא שיכבדו את המלך וינשאוהו, ויפירו ממשלתו ומעלתו עליהם והטבתו להם וצרכם אליו. ובזה תמשף האהבה מן המלך - להטיב לעם; ומן העם - לכבד המלך ולרוממו.

אהבה בין אב לבן

והמין השני - האהבה שבין האב והבן. כי מזולת-האהבה הטבעית אשר בין המוליד והנלד, כבד תהיה ביניהם אהבה אחרת יחסית, דומה לאהבת המלך והעם. כי המבקש לבן מהאב - שיעשה עמו מעשה האב, להטיב לבנו כפי מה שאפשר לו; והמבקש מן הבן לאב - שיכבדהו.

אהבה בין איש לאישה

והמין השלישי - האהבה שבין האיש והאישה. כי מזולת-האהבה הטבעית אשר ביניהם, כאהבת כל זכר לנקבה לקיים המין, כבד תהיה ביניהם אהבה אחרת יחסית, דומה לאהבת המנהיג והמנהגים מאתו. כי המבקש מן האיש הוא שישלים צרכי האשה וישמרה ויכבדה וישלים חקה, כפי מה שאפשר לו באפן הנאות. והמבקש מן האשה - שתשרת את האיש ותכבדהו ותשמור קניניו ולא תאהב זולתו. ובזה-הסוג מן האהבה היחסית, ראוי שתהיה אהבת השפל במדרגה אל היותר-טוב או יותר-גדול, יותר גדולה מאהבת הגדול אליו. ועל-כן יהיה השווי בזה-הסוג על יחס וערך^ו, לא השווי בפמות.

כאלו תאמר - למשל. **בטוביות** - במעלות הטוב שבהם, המביאות לאהבה מצד הטוב. **יתנו החמר** - במהלך ההריון. **היחסית** - הנובעת ממערכת היחסים והתפקידים של שני הצדדים. **אבל** - אלא. **השווי בזה הסוג על יחס וערך וכו'** - בסוג זה האהבה היא הדדית ומבוססת על מערכת התפקידים והיחסים, אף שאהבה זו היא הדדית, האוהבים אינם זהים בכמותה (שהרי אהבת השפל שבהם לגדול מרובה).

ביאורים

לאחר שראינו אתמול את שלושת סוגי האהבה: אהבה בין השווים, אהבה טבעית ואהבה יחסית; מבאר רבי יוסף אלבו את מהות האהבה שבין ה' לישראל. הוא פותח בכך שלא ייתכן לבאר שאהבה זו היא מסוג האהבה בין השווים, כיוון שאין מי שישווה לה'.

יתרה מזאת, בפסוקים רבים בתורה ישנם ביטויים וכינויים שונים לקשר ולאהבה שיש בין ה' לעם ישראל. ביטויים אלו מדמים את הקשר לקשר של אב לבנו, או לקשר של אומן למעשה ידיו.

אף על פי שעם ישראל הוא כבנו של ה', אין אהבתו כמו האהבה המוכרת לנו מאהבת אב לבנו.

אהבת אב לילדיו, ועוד יותר מכך אהבת האם לילדיה, נובעת מהעובדה שדמות האב והאם טבועה ונוכחת בתוך דמותו של הילד, מה שלא שייך לומר ביחס הקיים בין ה' לעם ישראל. כמו כן, גם האהבה המוכרת לנו מאהבת האומן למעשה ידיו אינה ניתנת להיאמר ביחס לאהבה שאוהב ה' את עם ישראל. אהבת האומן ליצירתו נובעת מכך שהוא טרח ועמל ביצירת מעשה ידיו, ולכן הוא מרגיש חיבור וקישור לטרחתו הרבה, הבאה לידי ביטוי בתוצר הסופי. כמובן, ביחס לה' לא שייך לדבר על עמל וטרחו, ולכן לא שייך לבאר את האהבה של ה' לעם ישראל כאותה האהבה המוכרת לנו מאהבת אומן למעשה ידיו.

הרב יוסף אלבו מבאר, שביטויים אלו המופיעים בתורה ובנביאים, אינם משמשים ביטוי של סוג האהבה והקשר כפי שהם באמת. ביטויים אלו נאמרו כדי לבטא את האהבה, ולהביא אותנו לידי הכרה בעוצמתה הגדולה, אך אין להסיק מביטוי זה או אחר לגבי סוג האהבה וגדרה. לפי דבריו, אופי הקשר והאהבה הם מהסוג השלישי, אותו הוא מכנה האהבה היחסית, בדומה לאהבת המלך והעם זה את זה, כפי שלמדנו אתמול.

הרחבות

• אהבה מתוך השקעה

אָבֵל כָּבֵד יַחְשָׁב שֶׁתְּהִיָּה מֵהַסּוּג הַשְּׂנִי, שֶׁהִיא הָאֱהָבָה הַטְּבֵעִית. רבי יוסף אלבו מציין שישנה אהבה טבעית לדבר שאדם השקיע בו, וגם לדבר שאדם מרגיש שהוא חלק ממנו. בדומה לכך כתוב בארוחות צדיקים כיצד להגיע לאהבת הבריות: "ובאיזה דרך יגיע האדם לאהבת כל אדם? אשכילך ואורך! הדרך הוא, שיעזור בנפשו ובממונו כפי יכלתו. העזר בנפשו הוא - שישרת לכל אדם, הן עני הן עשיר ויטרח עבורם. העזר בממונו הוא - שילווה לעשיר בעת הצטרפו למעות, וכן לעני ילוה בעת דחקו, וכן יפקדהו במתנה כפי כחו, ולקצות עתים ישלח מנות ודורות גם לעשירים. ויהא וותרן בשלו. אם יהיה לו עסק עם בני אדם, יהיה כל משא ומתן שלו בנאמנות, ואל יקפיד בדבר מועט על חבירו. לעולם יהיה חפץ שחבירו יהנה ממנו, ואל ישתדל הוא ליהנות מחבירו, ויהיו דבריו בנחת עם כל בני אדם. ביישהו אדם - אל יביישהו, הטעהו - אל יטעהו. יסבול על צוארו עול העולם, והוא לא יכביד עליהם. ולא יתקוטט עם בני אדם, ויקבל כל אדם בשמחה ובסבר פנים יפות, כי הסברתו פנים תחזק האהבה. וישא ויתן עם חבירו בטובתו, וינחם כל אדם מעצבו ומדאגתו. אם גילה לו אדם סוד - אל יגלהו, אף אם יכעיסהו. ולא ידבר על אדם רע, ולא ישמע שידברו רעות על אדם. ולעולם ישתדל למצוא זכות על בני אדם במקום שאפשר להיות, ובזה ייזהר ביותר, ואז יהיה אהוב לכל. ויכבד כל אדם במעשיו ובדבריו. ולא יתגאה על שום אדם, אך ייכנע תחת כל אדם, ובכל יכין לשם שמים" [ארוחות צדיקים פרק ה].

וְאֱהָבֵת ה' אֶת הָאָדָם, הוא מְבַאֵר שֶׁאֵי-אֶפְשֶׁר שֶׁתְּהִיָּה מִן הַסּוּג הַרְאִשׁוֹן, שֶׁהִיא אֱהָבֵת הַדּוֹמִים. אָבֵל כָּבֵד יַחְשָׁב שֶׁתְּהִיָּה מֵהַסּוּג הַשְּׂנִי, שֶׁהִיא הָאֱהָבָה הַטְּבֵעִית. וְלָזֶה נִמְצָא מִשֶּׁה רַבְנוּ ע"ה יִרְמֹז אֶל שְׁנֵי הַמִּינִים מִמֶּנֶּה - אָמַר [דברים לב, ו]: "הֲלוֹא-הוּא אֲבִיךָ קִנְיָ", לְרִמּוֹז אֶל אֱהָבֵת הַמִּין הַרְאִשׁוֹן, שֶׁהִיא אֱהָבֵת אָב לְבֵן; וְאָמַר: "הוּא עֶשְׂךָ וַיְכַנְנֶךָ", לְרִמּוֹז אֶל הַמִּין הַשְּׂנִי, מֵאֱהָבֵת הָאָמֶן לְמִלְאכְתּוֹ. וְכֵן נִמְצָא הַנְּבִיא [ישעיהו סד, ז] בְּתַפְלֵתוֹ רוֹמֵז אֶל שְׁנֵי אֲלוֹ-הַמִּינִים - אָמַר: "וְעַתָּה יְיָ אֲבִינוּ אֶתְּהָ; אֲנַחְנוּ הַחֲמֹר וְאַתָּה יוֹצְרֵנוּ", [הרי שְׁקָרָא אֶת ה' "אָב", מִצַּד שֶׁהוּא נוֹתֵן הַצּוּרָה בְּנוֹ, שֶׁזֶהוּ "וְאַתָּה יוֹצְרֵנוּ" - כְּלוֹמֵר: וּמִזֶּה-הַצַּד רְאוּי שֶׁתִּשְׁגִּיחַ בְּנוֹ לְרַחֵם עָלֵינוּ כְּרַחֵם אָב עַל בְּנָיִם. וְגַם מִן הַצַּד הַשְּׂנִי, מִן הָאֱהָבָה הַטְּבֵעִית, רְאוּי לָךְ שֶׁתִּתְּנֵה אוֹתָנוּ, כִּי "מַעֲשֵׂה יָדְךָ כְּלָנוּ"; וְאֶפְלוּ הַחֲמֹר, אֶתְּהָ קִדְּם שֶׁתִּתֵּן בּוֹ הַצּוּרָה הַשְּׂכֵלִית. וְזֶהוּ שְׁסִיִּם: "וּמַעֲשֵׂה יָדְךָ כְּלָנוּ" - כְּלוֹמֵר: וְרְאוּי לָךְ שֶׁתִּשְׁגִּיחַ בְּנוֹ כְּמוֹ שֶׁיִּשְׁגִּיחַ כָּל פּוֹעֵל בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו, הֵן שֶׁיְהִיָּה רְאוּי אוֹ בְּלִתִּי-רְאוּי.

ה' לאדם היא

לכאורה אהבה

טבעית

מדוע האהבה

הטבעית לא

שייכת בין ה'

לאדם

אָבֵל כְּאֶשֶׁר יַעֲזֹב הַיָּטִב, נִמְצָא שְׁכָל-זֶה נִמְצָא בְּהַעֲבָרָה. כִּי אֵין הַצּוּרָה וְלֹא הַחֲמֹר חֲלָק מִן ה' כִּבְּן מִן הָאָב. וְגַם, אַחַר שֶׁפְּעַלְתּוּ בְּמֵאֲמָר, אֵין לוֹמַר בּוֹ שֶׁרְאוּי שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל לְשִׁמּוֹר מַעֲשָׂיו. כִּי כָּל פּוֹעֵל אֲמָנִים יִשְׁתַּדֵּל לְשִׁמּוֹר מַעֲשָׂה יָדָיו בְּסַבֵּת הַטְּרַח אֲשֶׁר טְרַח בּוֹ, וּמִזֶּה-הַצַּד הוּא שֶׁיִּאֱהָבוּ הַמְּשׁוֹרְרִים שִׁירֵיהֶם. אָבֵל מִי שֶׁלֹּא יִפְלַח בּוֹ לֹא טְרַח וְלֹא עָמַל, לֹא יִפְלַח בּוֹ הָאֱהָבָה אֲשֶׁר מִזֶּה-הַמִּין. וְעַל-כֵּן הוּא מְבַאֵר כִּי אֱהָבֵת ה' אֶת הָאָדָם אֵי-אֶפְשֶׁר שֶׁתְּהִיָּה אֶלָּא מִן הַסּוּג הַשְּׂלִישִׁי, שֶׁהִיא הָאֱהָבָה הַיְחִסִּית.

לעילוי נשמת טובה בתיה בת מיכאל ע"ה
להצלחת צוראל צבי בן משה הי"ו

שְׁנֵי הַמִּינִים מִמֶּנֶּה - שְׁנֵי סוּגֵי הָאֱהָבָה הַטְּבֵעִית. בְּהַעֲבָרָה - בְּדֶרֶךְ מַשְׁל. שֶׁפְּעַלְתּוּ בְּמֵאֲמָר - ה' ברא את העולם בדיבורו.